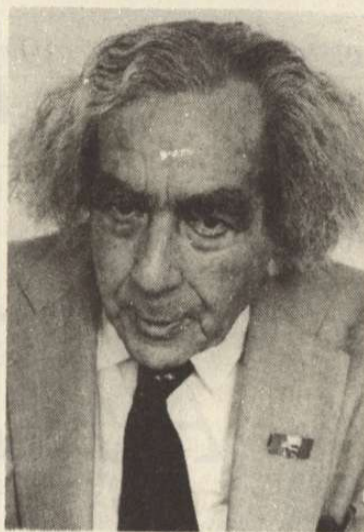

Faludy György

Jegyzetek a kor margójára

A MINISZTERELNÖK ÉS SCHIMEK KÖZKATONA. Antall József miniszterelnök nemrég a Don partján elesett magyar katonákat „hősi halottaknak” nevezte. Eörsi István tiltakozott a megjelölés ellen. Bleicher Imre, a Miniszterelnöki Sajtóiroda munkatársa ekkor pontosabb formában közölte a miniszterelnök szavait. Szerinte ezt mondta: „Arról van szó, hogy aki katonaként esett el, esküjéhez híven, egy ország közjogi rendszeréből fakadó felelősséggel, parancsot kapva, a haza vagy a szülőföld védelmében, vagy áldozatként: hősi halott.”

Ilyen kijelentéssel nehéz mit tenni. Hogy ki volt hősi halott, ki nem — bonnyolult erkölcsi és filozófiai kérdés. Nem oldható meg hevenyészett nyárs-polgári fogalmazással és etatista demagógiával. Attól félek, másként sem. A

német katona, aki Sztálingrádnál elesett, kétségtelenül részese volt a rablóhadjáratnak, mely negyven évre a szovjet barbárságot hozta nyakunkra. De ugyanez a katona, ha később, Berlin alatt esett el, a fenti meghatározás szerint hazáját védte, tehát hősi halott.

Aquinói Szent Tamás igazságos és igazságtalan háborúkról írt. Az igazságos háború elesett katonája hősi halott, az igazságtalané nem. Ám melyik fél oldalán áll az igazság? Rendszerint egyikén sem, miközben mindkét fél jogosnak tartja, vagy egyáltalán fel sem veti a kérdést, jogos volt-e, vagy sem? És ha az ország közjogi rendszeréből és a kiadott parancsból fakad, és nem az egyénből, a felelősség, úgy a szovjet katonák is hősi halottak voltak, akik 1956-ban Budapest utcáin estek el?

Azt hiszem, hogy ezeket a kérdéseket Antall kormányelnök úr jobban és lelkiismeretesebben tárgyalta volna tanár korában, mint most, amikor hübelebalázs módra termelt válaszokkal áll elő olyan kérdésekben, melyek véglegesen aligha dönthetők el. A magam részéről ebben az ügyben biztosan csupán annyit tudok, hogy a spártai háromszázak Thermopülainál, és a hozzájuk hasonlóak voltak az igazi hősök, akik ismerték és értették azt a nagy ügyet, melyért elesetek. Ugyanakkor azonban szívesen nevezem hősi halottaknak mindazokat a milliókat, akiket valamelyik ország közjogi felelőtlensége parancsolt a korai halálba.

Miközben ezt írom, folyton az ellenpéldára, Schimek német közkatonára kell gondolnom. Schimek bécsi munkáscsaládból származott. Tizenhét éves korában, 1942-ben sorolták a német Wehrmachtba, a második világháború negyedik esztendejében. A háború hatodik évében, 1944. november 19-én halt meg Lengyelország déli részében, Machova község közelében, ahol német kivégzőosztag lőtte agyon.

Hosszú idővel halála után híre terjedt, hogy Schimek közkatonát azért végezték ki, mert megtagadta a parancsot: nem volt hajlandó lengyel túsok, többnyire asszonyok és gyermekek agyonlövésében részt venni. Temetőárokban lévő sírját ekkor virágokkal borították, és valóságos zarándokhely lett. Sírkövet állítottak neki fényképpel és felírással, melyben hősi cselekedetét magasztalták. Mindez 1985 táján történt.

A lengyel katolikus egyház természetesen felkarolta Schimek közvitéz ügyét, és idővel, ha lehet, kanonizálják. Ausztria még jobban örült. Elvégre Hitler ellenállói főként németek és protestánsok voltak, nem pedig osztrákok, míg az a kevés, aki osztrák részről valamit is tett, szociáldemokrata és liberális volt. Így az osztrák katolikusok kivették a lengyelektől Schimek ügyét. König kardinális Bécsből Machowába utazott, csupán azért, hogy imát mondjon a közkatonára sírján.

Ekkor egy kétkedő német újságíró vizsgálni kezdte Schimek ügyét és megállapította: semmiféle bizonyíték nem található, mely szerint a közvitéz valaha is visszautasította volna a túsok kivégzésében való részvételt. Ilyenre nem rendelték. Schimeknek egyszerűen elege lett Hitler hadseregéből és dezertált. Nem a partizánokhoz állt át, hanem lengyel civilekhez. Ezek elrejtették őt, míg a katonai rendőrség megtalálta és kivégezte.

A lengyel tv-ben ekkor előadást tartottak Schimekről. Megállapították, hogy „csak katonaszökevény volt”, és ennek következtében nem tarthat további érdeklődésre számot. Váratlan kijelentés egy országban, ahol a cári vagy a kommunista hadseregből való szökést hazafias erénynek tekintették. Sajnálatos, hogy a „csak katonaszökevény” életéről egyébként keveset tudunk. Néhány, szüleihez intézett és megmaradt leveléből azonban kiviláglik, hogy gyűlölte a hadsereget. „Ha lövök, nagyon gondosan vigyázok, hogy ne találjak el senkit. Elvégre ezek sem akarnak mást, mint én: hazamenni.”

Nem foglalkoznék itt Schimek közvitézzel, ha magános jelenségnek tekinteném korunkban. Szerencsére nem az. Amikor feleségemmel és vagy száznyolcvan honfitársammal 1956. november 30-án éjjel Hegykőnél kigyalogoltunk Ausztriába, menekülő szovjetországi katona jött velünk. Holubeck bécsi rendőrfőnöktől kapott hontalanútlevelet, mely magyarnak mondta. Sajnos, hogy a többség — állítólag vagy kétszázan voltak — akik nem akartak harcolni ellenünk, a budapesti pincékben maradtak. November tizedike tájára Andropovék összeszedték és agyonlőtték őket. Kíváncsi volnék, ki tud többet róluk.

Másokat több szerencse kísért. A 70-es évek legelején sok ezer amerikai fiatal szökött át Kanadába, akik nem akartak részt venni a vietnámi háborúban. Többet ismertem közülük. Kanada nem adott ki senkit az államoknak, és nagyrészt ott telepedtek le. Ugyanez a helyzet jelenleg a délről jött, magyar és nem magyar fiatalokkal, akik nem kérnek a szerb—horvát—bosnyák megszárlásból. Igaz: katonaszökevények régebben is akadtak, bár nagyon kis számban, és többnyire az érdelmiségi rétegből. Az ezredvégre jelentősen megsaporodtak és ez örömmel tölt el.

Antall József szerint — hogy újra ismétljem — „hősi halott az, aki katonaként esett el, esküjéhez híven, parancsot kapva és egy ország közjogi rendszeréből fakadó felelősséggel.” Nem kívánok ezzel vitába szállni, mert legfeljebb azt vitathatnám, hogy ebben a definícióban az állam, a haza alapja az erkölcsi felelősségnek, nem pedig az egyén. Az ilyen, antropológiai szempontból törzsi felfogást nem tudom vele megosztani. Mindenekelőtt azért, mert a vak engedelmisséget nem tartom erénynek, és úgy látom, hogy ebből a szempontból egyre többen állnak mellettem; nemcsak a fiatalok, hanem még az öregek is.